

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ “СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”
ФОКУЛТЕТ ПО НАУКИ ЗА ОБРАЗОВАНИЕТО И ИЗКУСТВОТА

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд на тема:

**Интеркултурен подход към специалните образователни потребности на ученици –
мигранти в Гърция**

докторант: **Василия Гаку**

за присъждане на образователна и научна степен „**доктор**”

област на висше образование: **1. Педагогически науки**

Професионално направление **1.2. Педагогика**

Докторска програма: **Специална педагогика**

Научен ръководител: *проф. д-р Цанка Попзлатева,*

Рецензент: *доц. д-р Емилия Евгениева*

1. Актуалност на проблема

Глобализацията на съвременното общество изисква създаването и развитието на мултикултурен подход в системата на образование. Отворените граници, средствата за транспорт и комуникация, мобилността на пазара на труда са предпоставки за движение на хора. Войните и политическите и икономическите кризи засилват миграционните вълни, които имат още една особеност - движещите се хора са обедняващи и бедни и психически неустойчиви. Това поставя проблемите пред образователната система още по-сериозно, защото в една и съща класна стая, в едно и също училище може да има деца

от различни националности, етноси, икономически слоеве, религии, семейни традиции. При това многообразие на социални предпоставки за различията е съвсем естествено проблемите, произтичащи от учебно-познавателните способности и мотивираност да бъдат изтикани и да не могат да окажат структуриращо и организационно мотивиране на средата. В тези условия на промяна на образователната среда се получава съвсем естествено девалвиране на традиционните училищни ценности и възниква необходимостта от проучването и намирането на нови бази за мотивиране и реализиране на образователни политики. Проучването, наблюдаването и описването на това съвременно състояние е предмет на дисертационната разработка на Василия Гаку.

2. Кратки биографични данни

Представената автобиография от госпожа Гаку дава основание да считам, че разработеното дисертационно изследване е резултат от натрупания практически и теоретичен опит. Важно е да отбележа, че Василия е придобила магистър в катедрата по Специална педагогика и логопедия, където продължава и докторската си програма.

3. Общо представяне на получените материали

Представените дисертационна разработка и автореферат отговарят на изискванията за етапа на обсъждане на разработката.

Докторантката е предоставила списък с копия на публикациите си по темата на дисертацията.

В папката с документите са включени и заповедите за зачисляване и отчисляване, както и справка за взетите курсове и натрупаните кредити за периода на обучение в докторантската програма по Специална педагогика.

4. Съдържание на дисертационния труд

Дисертационният труд се състои от увод, три глави, заключение, библиография и приложения. Общият обем на дисертацията е 191 страници, 16 страници с описание на използваните литературни източници. В рамките на изложението са включени 20 таблици, 16 фигури.

Използваната литература съдържа източници на английски от последните три десетилетия. Прегледът им дава основание да считам, че докторантката е подхождала към проблема в съответствие с неговата мултидисциплинарна специфика.

В структурно отношение частите обхващат основните аспекти на изследването - теоретична постановка на проблема, изследователска програма и анализ на получените данни, приноси, етика и достъпност. Текстовото съотношение между трите глави е балансирано и следва логиката на етапите на изследването.

Уводът поставя концепцията на проблема и структурата на текста на дисертацията. В синтезиран вариант е зададена основаната гледна точка на дисертационната разработка – доколко съвременната образователна система може да осигури необходимото внимание и подкрепа на децата, които имат „увреждане“ и се намират в културно различна среда. Проблемът е сложен и актуален днес. Неговото решаване трябва да стане последователно чрез разработване на теоретичен модел, педагогическа технология и система за оценка на постигнатите резултати. Оценявайки новите аспекти на проблема, госпожа Гаку, построява първа глава, теоретичното си обосноваване върху три параметъра - миграция, увреждане, приобщаване.

Специалната педагогика за децата, които имат увреждания и са носители на различна култура, някак си все още не е в центъра на научните изследвания. Както госпожа Гаку посочва, проблемът е поставен през 70-те години на миналия век, но дори и днес все още не е съдържателно обезпечен. В този проблем се преплитат както културни, така и езикови, също когнитивни, като не пропуска и икономическите проблеми. Това нарушава реда в иначе, добре функциониращата система за мултикултурна философия на процеса на обучение, от една страна и от друга - за специално-педагогическо моделиране.

Оценявайки сложността на проблема, докторантката, поставя на анализ готовността на учителите да работят в система с толкова много различия, изискващи структурирането на учебното съдържание в многообразни контексти.

Втора глава представя изследователската програма. В нея са описани методите на изследване, целта и хипотезата, както и процедурата на изследване и обработката на събраните данни.

Поставената цел отговаря на направеното обобщение в края на първа глава, че готовността на учителите да приемат различията е решаваща за ефективността на философията на приобщаване, която се налага като водеща в образователната система и политика в последните години. В този смисъл представената за рецензиране дисертационна разработка има и допълнителен ефект от проучването - описание и моделиране на различността като съвременна характеристика на ученика.

Изследователските въпроси, които поставя пред себе си докторантката са насочени към изясняване на влиянието на процеса на интегрирането на деца мигранти по отношение на езиковите проблеми, оценката на техните способности и дефицити, оценка на средата на обучението им, възможността за подкрепа на семействата им.

Проучването на тези въпроси става чрез определяне на влиянието на факторите възраст, пол и образование на учителите, които работят в тази среда. Важно е да отбележа, че докторантката анализира и необходимостта от проследяване на влиянието на квалификацията за работа в мултикултурна среда, както и опита от работа в такава среда.

Изследователската програма включва два въпросника. Полусруктурирано интервю и въпросник за учители на деца мигранти.

В интервюто се обследват проблеми, които са свързани с четири параметъра: оценяване на децата мигранти (категории, валидност, оценки, диагностика), обучение (информираност на учителите, пречки, възможност за използване на майчин език), готовност и потребност на учителите (информираност, чувствителност, специфика, възможност за споделяне на практика), семейство на учениците - мигранти (отношение семейство-училище, информираност на учителите, възможности за подкрепа на семейството).

Въпросник, който има идентични структурирани въпроси за учители.

Данните са представени в трета глава на дисертационната разработка. Демографската картина е интересна, защото е много по-висок процента на учителите, които са на възраст до 35 години. Това не е обичайна демографска картина.

От тях 15 % са магистри с мултикултурно обучение, 46% магистри - специални педагози. Това показва определена наситеност на средата със специалисти, които имат

добра информираност и подготовка за работа с деца - мигранти и деца със специални образователни потребности. Средата, в която тези учители работят, е определено с мултикултурен профил. Опит за работа в нея споделят 53% от респондентите. Това дава основание да се очаква добра подкрепа и добра ефективност от интегрирането на децата мигранти, които имат и проблеми в развитието.

Чрез структурираното интервю госпожа Гаку успява да достигне до описание на нагласите на учителите в контекста на дефицит на ресурсна осигуреност на процеса, както и до недостатъчна ценностна предпоставеност на участието на учителите за работа с деца мигранти. Изводи, които поставят въпроса за обезпечаване на процеса на обучение в мултикултурна среда на преден план.

Извеждане на хипотезите чрез получените данни дава интересни детайли по отношение на компонентите на приемащата среда. Например, полът влияе спрямо учебната среда, учебното съдържание и подходите, които учителите използват. Мъжете са по-чувствителни към експресията на учениците, културните стандарти, необходимостта от обратна връзка. Жените, от своя страна, имат по-голяма чувствителност към майчиния език, особеностите на културата на учениците мигранти, предразсъдъците към учениците мигранти.

Прави впечатление и отношението на респондентите към процеса на оценяване на способностите и резултатите на децата, а също така и към собствената си квалификация.

Данните са добре описани, графично илюстрирани и подредени в реда на търсената обосновка на поставения за проучване проблем.

5. Препоръките към докторантката са с цел подобряване на качествата на разработката.

5.1. Събраната база данни дава възможност да се направи значително по-разширен и адресиран, по-конкретно, към процеса на обучение анализ на данните. В този смисъл събраните бази данни могат да бъдат приведени в съответствие с учебното съдържание, педагогическата технология за създаване на интегрирана среда в условията на мултикултурна среда и да се разработят бързи инструкции за учителите.

5.2. В детайлите на данните има информация, която би била важна за администраторите на процеса на обучение. Затова е важно да се допълни анализ към вече събраните данни и да се направят кратки инструкции за мениджмънта на мултикултурно учене. Необходимо е да се мотивира на традиционно ориентираните потребители на образователна услуга, че това не засяга националното идентифициране.

5.3. В литературния обзор е направен преглед на литературата за последните три десетилетия. Може да се разшири този анализ и да се моделират тенденциите, които са били през годините. Такъв тип анализ ще бъде полезен както по посока на осмисляне на устойчивия модел в системата, а също така и иновативните лостове, чрез които да се направят по-малко болезнени стъпките към новата култура на отворена, мултикултурна среда за обучение.

6. Представените в комплекта документи публикации са по темата на дисертацията и отговарят на изискванията.

7. Формулираните научни приноси отговарят на дисертационното изследване.

8. Автореферат

Съдържанието на автореферата отговаря на необходимите изисквания като предлага обективна картина на целия процес на изследването и адекватно отразява най-значимите моменти от дисертационния труд.

В заключение

Представеното в дисертационния труд изследване е на необходимото научно равнище, без претенциите да бъде изключително постижение.

Смятам, че дисертационният труд отговаря на всички изисквания за подобен род научни разработки. На тези основания и предвид общото положително впечатление от компетенциите на докторанта, с професионална убеденост предлагам на уважаемите членове на Специализираното научно жури да дадат своя положителен вот за придобиване на образователната и научна степен "доктор" на **Василия Гаку**.

23.05.2019

Рецензент: _____

Доц. д-р Емилия Евгениева